

Eiropas putnu noteicējs latviešu valodā

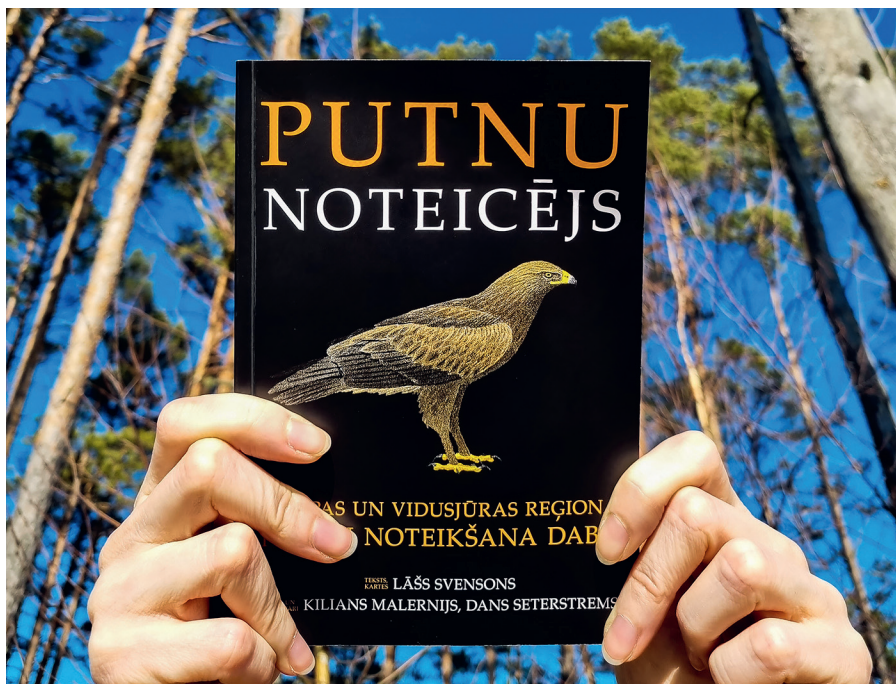


Foto: Kārlis Upītis

2022. gadā Latvijā iznāca ilustrēta putnu vērošanas rokasgrāmata “Putnu noteicējs”. Lāša Svensona, Kiliana Malernija un Dana Seterstrema veidoto Eiropas putnu noteicēju latviešu valodā klajā laidusi SIA “Jāņa sēta” sadarbībā ar Latvijas Ornitoloģijas biedrību. Līdz šim šī grāmata bija pieejama tikai angļiski un citās svešvalodās. Kopš pirmā izdevuma iznākšanas 1999. gadā tā tulkota vairāk nekā 14 valodās, kopumā sasniedzot ap 700 000 pārdotu eksemplāru.

Latviešu valodā izdots “Putnu noteicēja” otrais (tobrīd jaunākais) izdevums, kurš oriģināli publicēts 2010. gadā. Grāmatā ietverti sīki 720 sugu apraksti un attēli, kā arī īsi aprakstīti vēl 59 reti iecelotāji un 32 sugas, kuras sastopamas kā bēgļi no nebrīves vai ir introducētas. Izdevumā ir vairāk nekā 3500 ilustrāciju, kuru autori ir labākie putnu ilustrētāji pasaulē. Šis noteicējs sniedz visu informāciju, lai noteiktu jebkuru sugu Eiropā visos gadalaikos.

“Putnu noteicēja” atrodami apraksti un attēli visām (371) savvaļas putnu sugām, kuras šobrīd konstatētas Latvijā. (Tikai divas sugas ir izņēmums – garknābja šņibītīm, kurš Eiropā līdz šim konstatēts tikai 21 reizi, ir tikai īss apraksts un viens attēls reto viesu sadaļā, bet Kamčatkas kaija, kura Eiropā konstatēta tikai divas reizes, ietverta maldu viesu sarakstā.)

Grāmatas tulkotāja ir Elīna Gulbe, zinātniskais redaktors – Dr. biol. Viesturs Ķerus, literārā redaktore – Elīna Kokareviča, bet vāka noformējuma autore – Līga Dubrovskā, kura kopā ar Ingūnu Pūkaini un Aiju Dvinsku sagatavojusi grāmatas maketu. Grāmatas izdevuma sagatavošanu latviešu valodā koordinēja Agnese Kuzmina, Ilona Kilupa un Jānis Barbans.



Jaunajā “Putnu noteicējā” ieskatoties

Kad uzzināju, ka top pazīstamā Zviedrijā izdotā “Putnu noteicēja” tulkojums latviešu valodā, tā man bija ļoti priecīga un pat mazliet neticama ziņa – vai tiešām slavenais *Collins* “Putnu noteicējs” latviešu valodā!

Iepriekš daudzus gadus izmantoju šī noteicēja angļu versiju un pamanīju, ka vāciņš ātri nodilst, tāpēc, saņemot jauno grāmatu kā dāvanu, vispirms aiznesu ievākot, jo domāju to izmantot ilgi.

Angļu valodu sarunvalodas līmeni pārvaldu, tomēr angļu versijā izmantotā leksika – pilna ar termiņiem un profesionālismiem – lasīšanu padarīja diezgan apgrūtināšu. Vairāk pievērsos putnu attēliem.

Ļoti novērtēju, ka jaunajā tulkojumā ir norādīta putnu sastopamība Latvijā. Tas ļoti palīdz vieglāk orientēties un ātrāk atrast meklēto. Būtu tikai gribējies, ka sastopamības indeksi būtu bijuši tieši pie putnu attēliem, nevis pie aprakstiem. Tas palīdzētu ietaupīt mazliet laika, jo nereti tā pietrūkst, lai salīdzinātu dabā redzēto ar attēlu grāmatā.

Neizsakāmi patīkami turēt rokās šo īpašo grāmatu. Domāju, ka tas ir vērā ņemams notikums visai putnu draugu saimei. Tāpēc vislielākais paldies tulkotājai Elīnai Gulbei par milzīgo ieguldīto darbu un labā latviešu valodā veikto tulkojumu.

Liena Kukaine

Putnu noteicēji Latvijā – no vēstures līdz mūsdienām

Jaunais “Putnu noteicējs” ir pirmais latviski izdots visu Eiropas putnu sugu noteicējs, bet tā nav pirmā putnu rokasgrāmata Latvijā.

Kurš ir visnenākais šāds izdevums Latvijā? Sākot gatavot šo komentāru, domāju, ka putnu rokasgrāmatas Latvijā publicētas tikai pēdējos simt gados. Un kļūdījos! Ruslans Matrozijs izlabo – vēsture ir vēl senāka! Pats pirmais putnu noteicējs latviešu valodā izdots jau 1893. gadā – baltvācu dabaspētnieka **Oskara fon Lēvisa “Ievērojamākie Baltijas putni”** – populārzinātniska grāmata ar 171 sugas aprakstiem un 45 zīmējumiem. Savukārt 1936. gadā iznāk klasiskā **Nikolaja fon Tranzē un Reiņa Sināta monogrāfija “Latvijas putni”** ar krāsainiem zīmējumiem. Šo grāmatu putnu interesenti sugu noteikšanā izmantojuši vairākas desmitgades. Mūsdienās šie izdevumi glabājas ornitologu un bibliofilu kolekcijās.

Skatoties tuvākā pagātnē, liela daļa no Latvijas ornitologiem un dabas zinātniekiem, kuriem šodien ir ap 50–70 gadu, putnus pazīt iemācījās no **Jāņa Baumaņa un Pētera Blūma grāmatas “Latvijas putni”** (1. izdevums 1969. gadā). Šo grāmatu studējot, varēja iegūt zināšanas gan par to, kā putnu sugas atpazīt, gan arī, kuros gada mēnešos un kādos biotopos tās Latvijā sastopamas, un bija ietverta pamatinformācija par ligzdošanu. 20. gadsimta 60. gadi putnu draugiem bija ļoti laba desmitgade, jo vēl pirms Baumaņa un Blūma grāmatas bija iznākusi **Kārļa Griguļa “Putnu grāmata”** (1964) – bez visu sugu attēliem, bet ar lietpratēja stāstiem, kuri iedvesmoja iepazīt putnus laikos, kad vēl nebija krāsainu televīzijas raidījumu un interneta.

Tagad ielūkojoties 60. gadu grāmatās, arī tās vairāk kalpo kā interesants vēstures materiāls. Griguļa grāmatā bija aprakstītas 220 sugas, Blaumaņa un Blūma noteicējā – 312. Pusgadsimta

laikā Latvijas sugu sarakstā nācis klāt desmitiem jaunu sugu. Arī zināšanas par putnu sugām ir pieaugušas, “modernākos” avotos ir veiksmīgāki attēli un labāki pazīmju apraksti sugu noteikšanai. Tā tam arī jābūt, jo, laikam ritot, pētījumi nepārtraukti sniedz jaunu informāciju, turklāt pastāvīgi uzlabojas arī tehnoloģiskās iespējas gan informāciju iegūt un analizēt, gan attēlot un izplatīt.

Nākošā “labā” desmitgade bija 90. gadi, kad 1996.–1999. gadā Latvijas Ornitoloģijas biedrība izdeva unikālu grāmatu sēriju – **“Latvijas meža putni”, “Latvijas lauku putni” un “Latvijas ūdeņu putni”**. Šie izdevumi ir liels, pamatīgs Māra Strazda darbs, viņš ieguldījis tajos savu bagāto putnu pazinēja pieredzi. Ir ļoti žēl, ka tolaik neizdevās izdot visu iecerēto sēriju – purva un jūras putnu grāmatas palika npublicētas. Tajās grāmatās, kuras tika izdotas, ir daudz arvien aktuālas informācijas par sugu sezonālītāti, dzīvesveidu, biotopiem un ligzdošanas īpatnībām tieši Latvijā. To neatradīsim nevienā “modernākā” literatūras avotā (arī jaunajā “Putnu noteicējā” ne).

Jāpiemin arī šajā pašā laikā apgāda “Zvaigzne ABC” izdotā **Jāņa Baumaņa un Viestura Klimpiņa grāmata “Putni Latvijā”** (1. izdevums 1997. gadā) – kompakts izdevums ar īsiem 328 sugu aprakstiem un fotoattēliem.

Aktīvākie putnotāji pēc iespējas savā īpašumā ieguva arī angļiski, vāciski un citās valodās izdotus putnu noteicējus, bet 90. gadu nogalē parādījās grāmata, kura pārspēja visus līdzīgos izdevumus Eiropā, izceļoties ar savu kvalitāti un pielietojamību. 1999. gadā vispirms zviedriski un dāniski un vēlāk arī angļiski tika publicēti Eiropas putnu noteicēji, kuru visvairāk līdz šim pazinām tā angļiskajā versijā – **“Collins Bird Guide”**.

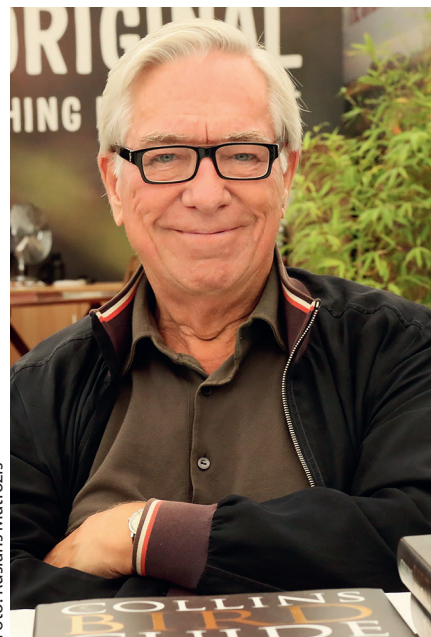


Foto: Ruslans Matrozijs

Eiropas putnu noteicēja autors – zviedru ornitologs **Lāšs Svensons** 26. Lielbritānijas putnu festivālā (26th Birdfair) 2014. gadā.

Par domu “Kolinsu” izdot latviešu valodā pirmoreiz dzirdēju 2017. gadā¹, bet pagāja vēl pieci gadi, līdz ideja pārtapa realitātē. Man šīs grāmatas tulkošana bija aizraujošs darbs un izaicinājums, no kura neiespējami atteikties, tomēr jāatzīst, ka ne gluži “sapnis”, jo piederu tiem daudzajiem, kuri ikdienā pieraduši savā specialitātē lasīt galvenokārt angļu, reti latviešu valodā. To, cik vajadzīgi bija šo grāmatu izdot latviski, sāku apjaust tikai tad, kad 2022. gada martā tā nonāca grāmatu veikalos un sākām saņemt atsauksmes. Liela pateicība pienākas Marekam Kilupam no “Jāņa sētas” un domubiedriem, kam tas bija īsts sapnis, – par tālredzību un drosmi realizēt šo ļoti nozīmīgo projektu.

Elīna Gulbe

¹ Doma latviski tulkot “Kolinsu” LOB tikusi apspriesta jau gandrīz 20 gadus. 2012. gadā “Kolinsa” 1. izdevumu pārtulkoja un publicēja igauņu valodā, vēlāk – arī 2. izdevumu. Lietuviski “Kolins” vēl nav publicēts, pašlaik “Jāņa sēta” sākusi darbu pie “Kolinsa” 3. izdevuma gatavošanas lietuviešu valodā.